

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет психології
Кафедра педагогічної та вікової психології

СИЛАБУС
нормативного освітнього компонента
ПСИХОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

підготовки магістра
Галузь знань: С Соціальні науки, журналістика, інформація та
міжнародні відносини;
спеціальності С4 Психологія
освітньо-професійної програми Психологія

Луцьк 2025

Силабус освітнього компонента «Психологія девіантної поведінки»
підготовки магістра за освітньо-професійною програмою Психологія, галузь
знань: С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини,
освітньо-професійної програми Психологія

Розробник : Гошовська Дарія Тарасівна, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогічної та вікової психології

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми :

Коць М.О.

Силабус освітнього компонента затверджений на засіданні кафедри
педагогічної та вікової психології (протокол № 1 від 28 серпня 2025 р.)

Завідувач кафедри :

проф. Гошовський Я.О.

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика освітнього компонента За навчальним планом 2025 року
Денна форма	Галузь знань:	нормативна
Кількість кредитів – 4	галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини;	Рік підготовки: 2-й
Загальна кількість годин - 120	С4 Психологія Освітньо-професійна програма : Психологія Освітній ступінь: магістр	Семестр 3
		Лекції – 12 год.
		Практичні, семінарські – 12 год.
		Самостійна робота – 88 год.
		Консультацій – 8 год.
		Вид контролю: екзамен

II. Інформація про викладача

Гошовська Дарія Тарасівна

Кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічної та вікової психології
+380509171792,

Hoschovskadarija@vnu.edu.ua, або Daria66@ukr.net

<https://wiki.eenu.edu.ua/wiki/>,

<https://scholar.google.com.ua/>

<http://irbis-nbuv.gov.ua/ASUA/0025525>

<https://www.scopus.com>

Консультації зі здобувачами освіти проводяться згідно з графіком консультацій кожного вівторка з 14.00 до 16.00. Якщо здобувач освіти потребує додаткових консультацій, то час їх проведення узгоджується з викладачами заздалегідь (або можливий варіант у режимі онлайн).

Адреса : м. Луцьк, вул. Винниченка 30а, ауд. 16, 43025

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація

Освітній компонент **«Психологія девіантної поведінки»** орієнтований на формування цілісної системи знань щодо теоретико-методологічних засад вивчення відхилень у поведінковій сфері особистості. Центральним предметом дослідження є особливості взаємодії індивіда із соціальним середовищем, детерміновані його психологічними характеристиками, внутрішніми ресурсами та активністю, що знаходять вираження у вчинках, діях та формах поведінки.

У межах освітнього компоненту здобувачі опановують методи аналізу закономірностей становлення та проявів девіантної поведінки, що відхиляється від загальноприйнятих соціальних норм. Особлива увага приділяється засвоєнню сучасних підходів до психопрофілактики, психокорекції та організації соціально-психологічного супроводу осіб із ризиком девіацій.

Програмою передбачено розвиток компетентностей у сфері науково-дослідної, консультативної та корекційної діяльності, які реалізуються як у процесі університетської практики, так і на експериментальних базах кафедри педагогічної та вікової психології. До таких баз належать заклади з ускладненим контингентом: школи інтернатного типу, комунальні підприємства типу «Будинок дитини», центри ранньої медико-соціальної реабілітації дітей з органічними ураженнями центральної нервової системи та психічними порушеннями, навчально-реабілітаційні центри, а також пенітенціарні установи та наркологічні диспансери.

.Додатково, набуття компетентностей підтримується діяльністю факультетських лабораторій, зокрема лабораторії «Психогенеза особистості», що забезпечує практичну апробацію теоретичних знань (докладніше див. : <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/spilnimi-zusillyami-vidkrito-laboratoriyu-psikhogenezi-osobistosti>)

Тривала й системна співпраця з ключовими стейкхолдерами надає здобувачам можливість реалізувати набуті знання та методичні навички у

реальних соціальних та професійних контекстах (докладніше див. : <https://vnu.edu.ua/uk/news/nauka/ekspertiza-diagnostichnogo-skladnika-doslidno-eksperimentalnoi-diyalnosti-rezultativniy>).

ОК також передбачає залучення студентів до наукової публікаційної діяльності, зокрема у щорічному факультетському збірнику статей і тез «Психогенеза особистості: норма і девіація», редколегію якого очолюють викладачі кафедри, що сприяє розвитку академічної компетентності та формуванню професійної ідентичності майбутнього психолога.

2. Пререквізити: Для вивчення освітнього компонента здобувачі освіти потребують базових знань з ОК «Психологія депривації», «Методики викладання психології у вищих закладах освіти», «Психологічний розвиток та супровід осіб різних категорій»

Постреквізити : Основні положення освітнього компонента можуть застосовуватися при вивченні ОК «Дитячий психоаналіз : діагностичний і терапевтичний дискурс», а також ОК «Психогенеза особистості в нормі та девіації» (освітньо-наукової програми «Психологія особистості : генеза, здоров'я, безпека» третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти ступеня вищої освіти доктор філософії).

3. Мета та завдання освітнього компонента :

Метою ОК є формування компетентностей щодо змісту, видів, соціально-психологічних чинників і психологічних особливостей превенції та корекції девіантної поведінки особистості, а також формування у здобувачів освіти відповідних професійних компетентностей ;

Основними завданнями ОК «Психологія девіантної поведінки» є :

забезпечити здобувачів освіти знаннями щодо ключових термінів і понять, що описують нормативну та девіантну соціо- і психогенезу особистості;

ознайомити з основоположними теоріями та концептуальними підходами до вивчення відхилень у поведінці;

дослідити психологічну природу соціальних та сексуальних девіацій у поведінкових патернах особистості;

визначити та проаналізувати соціально-психологічні чинники, які сприяють формуванню девіантної поведінки;

окреслити ключові напрями роботи психолога у сфері профілактики, корекції та надання психологічної підтримки особам із відхиленнями у поведінці.

3. Результати навчання (компетентності)

Упродовж вивчення ОК здобувачі освіти повинні набути таких компетентностей:

Загальних :

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети

Спеціальних :

СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

СК2. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.

СК3. Здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.

СК4.Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.

СК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

СК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

Програмовані результати навчання :

ПРН 1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПРН 2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.

ПРН 3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки

ПРН 4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПРН 5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПРН 6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН 8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПРН 9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПРН 12. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

ПРН 13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

Soft skills

1. Комунікативні навички (вміння ефективно спілкуватися з різними категоріями клієнтів, у тому числі з дітьми та підлітками з девіантною поведінкою; здатність формулювати думку чітко й аргументовано, застосовуючи професійну психологічну термінологію).

2. Емоційна компетентність (контроль і регуляція власних емоцій у роботі з уразливими та кризовими групами, емпатія та здатність до професійного сприйняття емоційного стану клієнта).

3. Критичне мислення та аналітичні здібності (оцінка поведінкових проявів клієнтів з позицій наукових теорій девіантної поведінки, формулювання обґрунтованих висновків та рекомендацій для психокорекційної роботи).

4. Навички роботи в команді (співпраця з колегами, стейкхолдерами та фахівцями інших профілів у навчальних і практичних проєктах, участь у міждисциплінарних дослідженнях і соціально-психологічних програмах).

5. Проблемно-орієнтоване та креативне мислення (розробка та впровадження індивідуальних і групових програм психопрофілактики й корекції, пошук нестандартних рішень у складних і непередбачуваних ситуаціях).

6. Професійна етика та відповідальність (дотримання етичних норм психологічної практики, здатність приймати обґрунтовані рішення в умовах конфлікту інтересів чи обмежених ресурсів)

ІV. Структура освітнього компонента (денна форма навчання)

Назви змістових модулів і тем	Усього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Консультації	Форма контролю / бали
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ						
Тема 1. Предмет та завдання психології девіантної поведінки. Детермінанти девіантної поведінки. Девіантна поведінка як психолого-педагогічна проблема	19	2	2	15		Опитування, реферати, робота в групах / 10б. (макс.кільк. - 10б)
Тема 2. Типологія девіантної поведінки (делінквентна, адиктивна).	21	2	2	15	2	опитування, ДС, робота в групах / 10б.
Тема 3. Форми вияву девіантної поведінки	21	2	2	15	2	опитування, робота в групах, ДС / 10б.
Тема 4. Деструктивні та надцінні психологічні захоплення. Вікові та гендерні аспекти девіантної поведінки особистості	19	2	2	15		Опитування, робота в групах, тестування (10б)
Всього за 1 модулем	80	8	8	60	4	40б.
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ОСОБИСТОСТІ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ						

Тема 5. Психодіагностика девіантної поведінки особистості	20	2	2	14	2	Опитування, реферати, робота в групах 10б
Тема 6. Психолого-педагогічні технології профілактики і корекції девіантної поведінки	20	2	2	14	2	Опитування, ДС, робота в групах / 10 б.+5б.індивідуальне завдання
						Участь та виступи на конференціях, круглих столах, підготовка статті макс. - 5б)
Всього за 2 модулем	40	4	4	28	4	20б.+5б.+5б.=30б.
Всього:	120	12	12	88		70б.
МКР	30б.					
Всього	100б.					
<i>Інше</i> : здобувачі освіти, які пропустили заняття, мають можливість відпрацювати їх, виконавши індивідуальні завдання, реферати, а також мають право отримати додаткові бали за підготовку статті та участь у засіданнях «круглих столів», семінарах та конференції, які проводить щорічно кафедра (програма і/або сертифікат) (макс. 5 б.).						

У. Завдання для самостійного опрацювання :

1. Основні підходи до нормогенезу : соціально-історичний і системно-конструктивний. Нормогенез у концепції генетичної психології (С.Максименко).
2. Концепція необхідності для суспільства девіантів, які допомагають зрозуміти і дотримуватися норми (Е. Еріксон). Концепція “агресивної поведінки підлітків як форма самоствердження” (А. Бандура, А. Басс, М. Лазарус).
3. Адаптивність та самоактуалізація.
4. Соціально-психологічний портрет наркомана та токсикомана.
5. Соціальна творчість як позитивно відхилена поведінка. Види соціальної творчості.
6. Феномен співзалежності.
7. Ціннісні орієнтації сучасної молоді. Молодіжні стереотипи. Мотив, потреба, вчинок і девіантна поведінка. Усвідомлені ті неусвідомлені девіації.
8. Ресоціалізація депривованої особистості (ревіталізація, соціальна реабілітація, акультурація, адаптація тощо).
9. Психолого-педагогічна підтримка соціально дезадаптованих підлітків.
10. Особливості роботи «телефону довіри» як анонімного консультування особистості, схильної до девіантної поведінки.
11. Професійна етика, компетентність і проблеми фахової підготовки сучасних психологів і соціальних педагогів.

УІ. Тематика рефератів :

1. Порівняльний аналіз кримінальної та делінквентної поведінки.
2. Соціально-психологічні та педагогічні чинники девіантної поведінки особистості.
3. Роль сім'ї у становленні особистості важковиховуваної дитини.
4. Індивідуально-психологічні особливості підлітків, які становлять групу ризику щодо девіантної поведінки.

5. Особистісні проблеми батьків як передумова несприятливих тенденцій у поведінці дитини.
6. Психологічні особливості превенції адиктивної поведінки (інтернет залежність, ігроманія, токсикоманія тощо).
7. Гендерні особливості прояву девіантної поведінки особистості.
8. Особливості діяльності психолога з профілактики та корекції девіантної поведінки.
9. Особливості взаємодії психолога з батьками щодо профілактики і корекції девіантної поведінки дитини.
10. Основні напрями соціально-психологічної реабілітації особистості з девіантною поведінкою.
11. Особливості функціонування телефону довіри як засобу профілактики девіантної поведінки.
12. Психологічний аспект подолання алкоголізації та наркотизації підлітків.
13. Роль ЗМІ у подоланні та профілактиці девіантної поведінки особистості.
14. Педагогічна занедбаність як аспект девіантної поведінки.
15. Особливості діяльності психолога щодо роботи з підлітковими/молодіжними субкультурами.

УІІ. Індивідуальні завдання

1. Скласти індивідуальну програму корекції певного типу поведінки (на вибір здобувача):

наркотична залежність,
алкогольна залежність,
харчова залежність,
агресивна поведінка,
суїцидальна поведінка,
делінквентна поведінка
дромоманія,

гемблінг,
клептоманія,
піроманія,
сексульні девіації,
булінг,
мобінг,
релігійна залежність, фанатизм,
спортивна залежність,
трудоголізм,

УІІІ. Політика оцінювання :

Політика оцінювання базується на врахуванні ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf

та ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultativ_navchannia_formalnoi.pdf

Оцінювання здобувача освіти базується на комплексній системі критеріїв, що враховує його активну участь у навчальному процесі та здатність застосовувати набуті знання на практиці.

До видів діяльності, які підлягають оцінюванню, належать: виконання індивідуальних і групових завдань, участь у дискусіях та семінарських заняттях, підготовка та презентація рефератів і наукових статей, а також виступи на конференціях, круглих столах і вебінарах за наявності відповідного сертифіката.

Акцент робиться на розвитку критичного мислення, аналітичних та комунікативних компетенцій здобувача, здатності до самоорганізації та

відповідальності за власну освітню траєкторію. Оцінювання здійснюється не лише під час аудиторних занять, але й у відведений для консультацій або відпрацювання пропущених занять час, що дозволяє забезпечити рівні можливості для всіх здобувачів незалежно від обставин.

Система оцінювання спрямована на стимулювання активної участі, самостійного освоєння навчального матеріалу та інтеграцію теоретичних знань у практичну діяльність, що відповідає сучасним вимогам до компетентнісного підходу в освіті.

Політика щодо академічної доброчесності: Здобувач освіти зобов'язаний дотримуватися принципів академічної доброчесності, що передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю знань;
- коректне посилання на джерела інформації при використанні чужих ідей, розробок, тверджень або фактів;
- дотримання вимог законодавства щодо авторського права та суміжних прав.
- дотримання принципів та положень Етичного кодексу психолога (<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>)
- за порушення академічної доброчесності (плагіат, фальсифікація, списування, обман тощо) здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності:
- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування з Університету.
- усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 25%.

- списування під час контрольних робіт заборонені (зокрема із використанням мобільних пристроїв).

Здобувач освіти повинен дотримуватися Кодексу академічної доброчесності у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_dobrochesnosti/

Політика щодо перескладання : усі заняття здобувачі освіти відвідують згідно з розкладом навчального процесу, однак, якщо здобувач освіти має право на вільне відвідування, то може відпрацювати пропущені заняття під час індивідуальних консультацій або виконати письмово індивідуальні завдання (реферати, конспекти, підготовка статті).

IX. Підсумковий контроль :

Загальна оцінка за освітній компонент «Психологія девіантної поведінки» формується на основі сумарних балів, які здобувач отримує за різні види навчальної діяльності, інтегрованої в навчальний процес.

1. **Рівень формальної освіти:** Оцінюються результати підготовки та виступів на практичних заняттях (максимальна кількість – 10 балів за заняття) та виконання індивідуального науково-практичного завдання (до 5 балів). Ці показники відображають ступінь засвоєння теоретичного матеріалу, здатність застосовувати його у практичних умовах та активну участь у груповій роботі.

2. **Рівень неформальної освіти:** Включає участь і виступи на семінарах, конференціях, засіданнях «круглих столів», тренінгах, а також підготовку наукових статей за тематикою курсу (максимум – 5 балів). Цей компонент спрямований на розвиток комунікативних, дослідницьких та аналітичних компетенцій здобувача, стимулює активну участь у науково-освітньому просторі та формує навички публічного представлення результатів власної діяльності.

Сумарна максимальна кількість балів за навчальну діяльність складає 70.

3. **Модуль контролю результатів (МКР):** МКР оцінюється максимальною кількістю 30 балів. Здобувач освіти, який прагне покращити результат або отримав недостатню кількість балів, має можливість скласти екзамен, який оцінюється у діапазоні від 0 до 30 балів.
4. **Іспит не є обов'язковим**, якщо здобувач освіти набрав протягом семестру за усі види роботи не менше 75 балів, за згодою здобувача освіти, вона може бути зарахована як підсумкова оцінка з ОК (навчальної дисципліни).
5. Якщо поточний бал 74 і менше – здобувач освіти складає іспит (згідно положення про навчальний процес ЗВО : file:///C:/Users/Oksana/Downloads/2025-olozhennya_pro_org_anizatsiyu_navch._pr_otsesu_u_VNU_ped.pdf).
- Також, іспит складається в тому випадку, якщо здобувач освіти бажає підвищити рейтинг. У цьому випадку бали, набрані здобувачем за результатами модульних контрольних робіт анулюються.
6. **Форма та зміст екзамену:** Екзамен проводиться в усній формі та передбачає три типи питань:

Теоретичне питання – вимагає ґрунтовного аналізу окресленої проблеми та демонстрації глибокого розуміння базових концепцій курсу;

Прикладне питання – передбачає застосування теоретичних знань для вирішення конкретних практичних задач;

Творче питання – спрямоване на демонстрацію креативного мислення та здатності знаходити нестандартні рішення у складних ситуаціях. Така система оцінювання забезпечує комплексну оцінку рівня компетентності здобувача, поєднує формальні та неформальні аспекти навчання та спрямована на розвиток аналітичних, практичних і творчих навичок, необхідних для професійної діяльності психолога у сфері девіантної поведінки.

Х. Шкала оцінювання

Оцінка		Оцінка за шкалою ECTS
---------------	--	------------------------------

в балах	Лінгвістична оцінка	оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

XI. Перелік екзаменаційних питань з курсу «Психологія девіантної поведінки»

1. Девіантна психологія як міждисциплінарна галузь знань: предмет, об'єкт і методологічні засади.
2. Предметна сфера психології девіантної поведінки: концептуальні визначення, структура та особливості дослідження.
3. Психологія девіантної поведінки у контексті наук про людину та поведінку: системні зв'язки та інтеграційний потенціал.
4. Історико-наукове становлення психології девіантної поведінки як самостійної дисципліни: етапи розвитку та сучасний статус.
5. Структурно-функціональна модель психології девіантної поведінки особистості.
6. Актуальні завдання, ключові проблеми та перспективні напрями розвитку психології девіантної поведінки в умовах глобалізаційних і соціокультурних змін.
7. Дефініції понять «соціальна норма», «девіація» та «психологія девіантної поведінки» у сучасному науковому дискурсі.
8. Концепція соціальної аномії Е. Дюркгейма: психологічні інтерпретації та сучасні трансформації.
9. Теоретичні підходи до розуміння соціальних норм і контролю в структуралізмі Т. Парсонса: аналіз інститутів норм.
10. Біопсихологічні концепції норми й патології у працях З. Фрейда та Ч. Ломброзо: критичний аналіз.
11. Соціальні норми як механізм регуляції поведінки: функції, класифікації та типології.
12. Морфологічна структура соціальної норми: диспозиційний та імперативний компоненти.

13. Аксіологічний вимір соціальних норм: норма як ціннісний орієнтир і регулятор міжособистісних відносин.
14. Соціальні норми в процесі соціалізації та виховання: психологічні аспекти.
15. Девіація як психологічний і соціальний феномен: поняття, структура, динаміка розвитку.
16. Параметри та індикатори гармонійного розвитку особистості.
17. Феномени здорового глузду та казуальної атрибуції у поясненні девіантної поведінки.
18. Порівняльний аналіз гармонійних та дисгармонійних рис характеру: психологічний контекст.
19. Акцентуації характеру в психології: поняття, типології та значення для розуміння девіацій.
20. Критерії розмежування акцентуацій характеру та патології особистості.
21. Залежна поведінка: основні типи, психологічні характеристики та специфіка допомоги залежним особам.
22. Психологічна специфіка харчових адикцій та напрями психокорекційної роботи з ними.
23. Концепції особистості в класичних психоаналітичних і неофрейдистських підходах: З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер.
24. Образ особистості в гештальтпсихології, біхевіоризмі та гуманістичній психології.
25. Типологія девіантної поведінки: класифікація форм і характеристика проявів.
26. Делінквентна поведінка: види, чинники виникнення та соціально-психологічні наслідки.
27. Утечі з дому та дромоманія: психологічна типологія й соціокультурні аспекти.
28. Рання алкоголізація як форма токсикоманічної поведінки: психологічний аналіз.
29. Соціально-психологічний портрет осіб із наркотичною та токсикоманічною залежністю.
30. Психологічні та соціальні причини вживання наркотиків: правовий та профілактичний аспекти.
31. Девіації сексуальної поведінки: класифікація, особливості проституції в підлітковому середовищі та її внутрішні причини.
32. Феномен «сексуальної поведінки» у психологічному вимірі.
33. Сексуальні девіації та перверсії: сучасні підходи до класифікації.
34. Проституція, ВІЛ/СНІД та інші захворювання: психологічний і правовий аналіз проблеми.
35. Суїцидальна поведінка: поняття, види, тенденції та психологічний коментар.
36. Особистісні стилі суїцидентів: психодинамічні та соціально-психологічні інтерпретації.
37. Характерологічні та емоційно-вольові особливості суїцидентів.
38. Мотиваційні чинники суїцидальної поведінки у підлітковому та юнацькому віці.

- 39.Методи психологічної діагностики девіантної поведінки в підлітково-юнацькому середовищі.
- 40.Соціально-культурне середовище як провідний фактор формування девіацій: структура, функції та виховний потенціал.
- 41.Молодіжні субкультури: рівні, типи та соціально-психологічний вплив.
- 42.Залежність девіацій від соціально-економічних, демографічних та етнопсихологічних чинників.
- 43.Регіональні, культурно-історичні та часові відмінності у поширенні соціальних девіацій.
- 44.Гендерна специфіка девіантної поведінки.
- 45.Типи статево-рольових особливостей у контексті девіацій.
- 46.Вікова норма поведінки: поняття та психологічні критерії.
- 47.Дитячо-підліткова девіантна поведінка: особливості проявів і механізми формування.
- 48.Акселерація та ретардація психічного розвитку як фактори девіацій.
- 49.Дитячі форми девіантної поведінки: прояви та психологічні наслідки.
- 50.Підліткова девіація і зрілість: порівняльний аналіз.
- 51.Вікова пріоритетність форм поведінкових девіацій.
- 52.Вплив професійної діяльності на формування девіацій.
- 53.Поняття «професійна поведінкова норма» та її значення.
- 54.Стиль професійної діяльності: психологічні якості, деформації та деструкції.
- 55.Класифікація родів діяльності (за С. Осиповим): аналіз поведінкових аспектів.
- 56.Стереотипи та девіації поведінки у різних професійних сферах.
- 57.Профілактика девіантної поведінки: загальні й спеціальні форми та механізми соціального контролю.
- 58.Запобігання соціальній патології (злочинність, алкоголізм, наркоманія, суїцидальна поведінка): психологічні та педагогічні підходи.
- 59.Психолого-педагогічна підтримка соціально дезадаптованих підлітків.
- 60.Запобігання порушенням соціалізації неповнолітніх у сім'ях ризику.
- 61.Профілактика педагогічної занедбаності школярів.
- 62.Криміналізація підліткових неформальних груп: соціально-психологічні механізми та превентивні заходи.
- 63.Сімейна та шкільна соціальна робота: методи, функції, психологічна специфіка.
- 64.Соціально-психологічна допомога дітям і підліткам з девіантною поведінкою.
- 65.Психологічні технології корекції девіантної поведінки: теоретико-методологічні основи.
- 66.Соціально-психологічна скринінгова діагностика девіацій: цілі, методи, інтерпретація.
- 67.Методи та форми психологічної корекції відхилень у поведінці.
- 68.Соціально-психологічна реабілітація осіб із девіантною поведінкою: сутність та етапи.
- 69.Психологічні механізми захисту особистості та їх роль у девіантній поведінці.

- 70.Корекційна робота з девіантними підлітками: завдання, методика, критерії ефективності.
- 71.Індивідуальні та групові програми корекції поведінки, що відхиляється.
- 72.Деадаптація та важковиховуваність: психологічні механізми та стратегії корекції.

ХІІ. Рекомендована література та інтернет-ресурси :

Основна література :

1. Бондаренко І. М. Соціально-психологічні аспекти девіантної поведінки молоді. Харків: ХНУ, 2022. 280 с.
2. Василенко О. В. Психологічні механізми девіацій у підлітковому віці. Львів: ЛНУ, 2020. 250 с.
3. Гошовська Д., Гошовський Я. Психологія девіантної особистості : навчально-методичний посібник. Луцьк, 2022. 106 с. (протокол № 3 від 16 листопада 2022 року).
4. Гречанюк Т. В. Профілактика девіантної поведінки у підлітків: методичні рекомендації. Одеса: ОНУ, 2023. 180 с.
5. Гуртовенко, Н. (2024). Методологічне обґрунтування психологічної корекції девіантної поведінки. *Наукові записки. Серія: Психологія*, (4), 26–31. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-4-4>
6. Джежик О. В. Психологія девіантної поведінки : навч.-метод. посіб. для здобув. першого (бакалавр.) рівня вищої освіти спец. 053 «Психологія». Одеса : Нац. ун-т «Одеська юрид. академія», 2025. - 99 с.
7. Диса О. В., Шинкаренко І. О. Д 48 Психологія девіантної поведінки : навчальний посібник. Дніпро. ДДУВС. 2024. 77 с.
8. Дьяків П. С. Теоретичні підходи до вивчення девіантної поведінки. Чернівці: ЧНУ, 2021. 310 с.
9. Ефименко Н. П. Психологічні аспекти девіацій у молодіжному середовищі. Київ: КНУ, 2022. 290 с.
10. Жукова І. О. Соціально-психологічні чинники девіантної поведінки. Дніпро: ДНУ, 2021. 330 с.
11. Захарова Л. А. Психологічна допомога особам з девіантною поведінкою. Харків: ХДПУ, 2023. 260 с.
12. Кириленко А. В. Соціально-психологічні чинники девіантної поведінки підлітків. Соціалізація особистості у сучасних соціокультурних і соціально-політичних контекстах. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2025. С. 79–81.
13. Коваленко С. М. Теоретичні основи психології девіантної поведінки. Київ: Видавництво "Наукова думка", 2022. 300 с.
14. Кошова І. В., Кресан О. Д. К 76 Психологія девіантної поведінки: Навчально-методичний посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 226 с.
15. Психологія девіантної поведінки особистості : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад.: О. Д. Сафін, С. П. Байда. Умань : Візаві, 2021. 202 с.
16. Савельєва Н. М. Соціальна профілактика девіантної поведінки: навчальний контент в оновленому форматі. Полтава : ПНПУ, 2020 р. 184 с.
17. Hoshovskyi, J., Mudrak, I., Hoshovska D., Shmarova, N., Kordunova, N., & Kulchytska, A. (2023). Economic Deprivation as a Neuropsychological Aspect of the Formation of Frustration in Potential Migrants. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 14(2), 285-302. <https://doi.org/10.18662/brain/14.2/455>

18. Yildiz-Durak, H., & Saritepeci, M. Examination of the Relationship between Cyberbullying and Cyber Victimization. J Child Fam Stud, 2020. № 29 2905-2915.

Додаткова література :

1. Апетик Н. М. Психокорекційні техніки як засіб формування адекватного образу-Я і саморегуляції неповнолітніх з поведінковими девіаціями. Чернівці : Рута, 2000. 41 с.
2. Аутоагресивна поведінка підлітків : *монографія*. О. В. Погорілко, А.М. Скрипніков, Л.О. Герасименко, Р.І. Ісаков. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. 141 с.
3. Гошовська Д., Гошовський Я., Фінів О. Психологічна специфіка підлітків в умовах пенітенціарної депривації. XIII International scientic-practical conference «Development of modern science: theory, methodology, practice» (march 18-19, 2021, Madrid, Spain). Р. 192 – 197. Available at : DOI 10.46299/ISG.2021.I.XIII: URL: <http://isg-konf.com>.
4. Гошовська Д., Гошовський Я. (2025). Гіперактивність як патологічний чинник розвитку учнів підліткового віку. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 8(54). 1140-1153.
5. Гошовська Д., Пащук А. Психологічні особливості гаджетозалежності. *Психогенеза особистості : норма і девіація : зб. наук. статей і тез*; гол. ред. Я. Гошовський. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2021. С.169 – 172.
6. Гошовський Я., Гошовська Д. Психологічні особливості просторово-часової депривації та стигматизації особистості. *Психологічні перспективи*. 2019. № 38. С. 10 – 21. ([Directory of Open Access Journals \(DOAJ\)](#), [Index Copernicus International](#), [The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences \(ERIH PLUS\)](#), [Google Scholar](#), [ResearchBib](#), [Наукова періодика України](#), [BASE](#), [WorldCat](#), [Україніка наукова](#))
7. Гошовський Я.О. Психологічні особливості агресивності депривованих підлітків. *Психологія : теорія і практика : збірник наукових праць* / ред.кол. : І. О. Корнієнко (гол.ред.). Мукачево : РВВ МДУ, 2018. Випуск 2 (2). С. 50 – 58.
8. Дроздов О.Ю., Скок М.А. Проблеми агресивної поведінки особистості: навчальний посібник. Чернігів : ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2000. С. 16 - 33.

9. Зайцева З.Г. Школа і важковиховувані підлітки. Київ : Знання, 2001. 297 с.
10. Запобігання та протидія проявам насильства : діяльність закладів освіти. *Навчально-методичний посібник*. Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. К. : ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
11. Іванова О. А. Прояви агресивності у дітей підліткового віку. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. № 6. С. 49–52.
12. Коструба Н., Хвесик Ю. Психологічна безпека студента в медіа середовищі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Серія Психологія. Випуск 4. С. 41-44.
13. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки. К.: Либідь, 2011. 520 с.
14. Мозгова Г. П., Помиткіна Л. В. Кібербулінг як девіантна форма поведінки особистості в інтернет-просторі. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина», 2021. № 3(3). С. 269-278.
15. Папуча М.В. Аномальна поведінка в ранній юності. Психологія ранньої юності: *навчально-методичний посібник*. Ніжин, 2001. С. 85 – 124.
16. Психологічні механізми ресоціалізації осіб з девіантною поведінкою в умовах суспільних змін : монографія. Максимова Н. Ю., Грись А. М., Манілов І.Ф.; за ред. Н. Ю. Максимової. К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. 272 с. URL: <http://library.mdu.edu.ua/Documents/NAPN/institut%20psihologii/monograf>.
17. Педагогічна профілактика девіантної поведінки неповнолітніх : Орієнтовна програма для навч. закл. України. МО України, Ін-т змісту і методів навч. Київ, 1996. 40 с.
18. Підласий І. П., Шарапова О. В. Корекція девіантної поведінки молодших школярів : *експериментальні матеріали*. Черкаси: ЧДГУ, 2002. 44 с.
19. Седих К.В., Моргун В.Ф. Делінквентний підліток. Навчальний посібник з психопрофілактики, діагностики та корекції протиправної поведінки підлітків для студентів психологічних, педагогічних, соціальних, юридичних спеціальностей та інтернів-психіатрів. 3-є вид., доп. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2019. 272 с.

20. Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки : український і міжнародний досвід : *монографія*. О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук та ін. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. 300 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream>
21. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості : *навчальний посібник*. посібник. 2-ге вид. Київ : Каравела, 2013. 372 с.
22. Ткачук А.О. Агресія як форма прояву девіантної поведінки. *Психолог. № 16, «Шкільний світ»*, 2010. С. 17 - 28.
23. Христюк О. Л. Психологія девіантної поведінки: *навчально-методичний посібник*. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 192 с.
24. Samoylov A.M. Analysis of pedagogical conditions effectiveness of adolescent deviance prevention in social and educational environment of a secondary school (Самойлов А.М. Аналіз ефективності педагогічних умов профілактики девіантності підлітків у соціально-виховному середовищі загальноосвітньої школи). *Zbior artykulow naukowch. Konferencji Miedzynaodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Priorytetowe obszary nauki» (м. Варшава/Warszawa, 29.11. 2015 – 30.11.2015 р.)*. Warszawa, Sp. Z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – S (C). 17 – 22.
25. Психогенеза особистості : норма і девіація : збірник наукових статей і тез. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки (усі збірники за 2010-2025 pp.).

